

HAMLET a szegedi diákok színpadán

»A mi Hamletünk előadásánál nemcsak műkedvelésről van szó. Itt arról van szó, hogy egy csoport fiatalember összeáll, megtanul önzetlenül, önként vállalt feyelemmel működni, felébred lelkében a dráma iránti szeretet, a színjátszás iránti tisztelet, megismeri a tiszta színpadi nyelvet, feltárul előtte az irodalom mélysége és így a Hamlet előadásában résztvevő diákok lelkükben olyan értékeket fognak az egyetemről magukkal vinni, amelyeket semmiféle katedrai előadás nem tudna nekik nyújtani. Azok a tanárjelöltek, akik a Hamlet előadásában szerepelnek, azok rossz tanárok már nem is lehetnek...» (Szent-Györgyi Albert)

Igen, kétségtelenül és szabatosan erről van szó. Ne keressük fontoskodva és nagyképpen a csalhatatlan kritizáló trón elérhetetlen fenségében: mi az, ami a tökéletes és eszményi színpadi reprodukálás anyagából megmaradt — és főképpen ne kutassuk a bogarakra leső nagyítóüveg kérlelhetetlen torzításában azt, ami az eszményi méreteknél botlás, tévedés, vagy hiba volna. Nem erről van szó, hanem arról, hogy megkezdődött valami a szegedi egyetemi ifjúság életében és szívében, amit lelkesezőssel, álmainak ifju tüzeiben vállalt a szellem, a dráma, a magyar szó rajongó szeretetében és amit nem lehet másképpen tudomásul venni, mint lobogó lelkesedéssel és forró szeretettel.

Nem hétköznapi színház, nem mesterségbeli színész áll előttünk mindennapi malmában, hanem maga az ifuság, az ifjuság szivverése, amely megindult az együttes munka ölelésében a drámai játék, az irodalom, az ismét szószékké emelkedő színpad és mindenekfölött a magyar szó zengésének szépséges bűvöletében. Van-e szebb és lelkesítőbb közösen vállalt és mindenképpen önzetlen, javakat és rangokat nem ostromló munka, mint amikor fiatalok — ki tudja mi lesz belőlük: tanár, vegyész, matematikus, orvos, vagy éppen színházi ember? — kiállnak a maguk ébredő öntudatával, bontakozó tehetségével és ideáljainak dobánásával az irodalomért, a magyar szó nagy szímfóniájáért, amelynek világtörténelemből való tételeit Arany és Vörösmarty, Petőfi és Babits hangszerelték. E forró lelkesedésben hatalmába veszi a szemléltet valamit ellenállhatatlan lobogás és az első kísérlet induló hangjainál nem tud részvétlen és közönyös maradni. Részt kell vennie ebben a kiállásban, a saját idegeiben és izmaiban kell éreznie az ifjuság, a dráma és a magyar nyelv szolgálatának nagyszerű szépségét.

Igen, az előadásban résztvevő színjátszó diákok valamit magukkal fognak vinni az egyetemről, amely majd kialakítja egyéniségüket, hivatásukat, szellemüket és amely végig fogja majd kísérni őket most alakuló életükben. És magunkkal viszünk mi is, részvétlenül nem marad, nyugtalan és megindult szemlélők is valamit, ami széppé teszi a gondolatot és értelmessé a jövőt.

Vegyük le tehát a resignáció, a tartózkodás és kritikai mércsigélés álarcát. A színpadról az ifjuság szól, amely a maga lendületében, bátorságában olykor merészségében együttes munkával megszólaltatta azt, aki a lélektannak nagyobb tárgyat adott, mint előtte valaha és aki az emberiség zászlóját néhány mérfölddel előbbre tűzte ki a kaoszban. Elnemény építésénél és dokumentációnál több ez a kiállítás, ha csak egyetlen szempontot is veszünk figyelembe: a magyar szó és a magyar nyelv szolgálatának hivatását és jelentőségét. Ezek a diákok nemcsak a lélek útjainak legmélyebb drámáját játszották el, de a legszebb magyar muzsikát is izlelték, Arany János fenséges oboáit és méla hegedűt. Van-e szebb feladat hát izlelni és csiszolni, próbálni és szolgálni a magyar nyelv annyiszor fűzfásipra kényszerített, annyiszor mindennapi ravatalra elítelt szépséges, mulhatatlan és megújuló muzsikáját?

Ezt a hivatást teljesíti ez a kezdeményezés is az ifjuság hitében és lendületében. Az ilyen színjátszó szolgálatból alakul majd ki a magyar nyelv legjobb őrsége, a szép magyar beszéd árnyalása, az egységes kiejtés és helyes tagolás ismerete: a

magyar szó muzsikájának művészete, ha most még kerestük is az egységes beszédejtés egyenletes vonalát, ha most még csapatnyi különböző a-t és másképp ejtett e-t is hallottunk. Az ifju színjátszók lelkes szerepmondásában éreztük megint: mennyit és milyen sokat jelent a szép, tiszta beszéd, a magyar szó ejtésének művészete. Az ilyen színjátszás, ez az egyetemi szolgálat fogja majd kialakítani a magyar muzsika helyesen szóló, finoman árnyaló, daloló hegedűit.

2.

A szolgálat hivatása és jelentősége tiszta. Nem lehet mellette érzéketlenül és resignáltan méregetve elhaladni. Am a szó a színpadon kap erőt és életet, — mit is épített ez a színpad a diákszínjátszók közös szolgálatára nyomán? A lélek tájának legszélesebb mezőit tárja szét és nyújtja át Hamlet tragédiája, a gondolat megszállottja, Taine szerint »a balsors fejedelme«, aki néhány vonalat megmutat az örök emberi mélységből és aki lehetőséget nyújt az emberábrázolás határtalan anyagában. Van-e szebb és merészebb feladat fiatalberek számára, mint megjárni a gondolat mérföldjeit, hiszen valóban a legtöbb fiatalemberben van valami Hamlet szenvedélyéből, töprengéséből és meditációjából... Alkalma volna valóban ez a birodalom forradalmi szárnyalásra, »megmutatni azt, amit még soha senki sem tudott kibányászni ebből a bányából... Ab hiába keresnők a szegedi színjátszók első kísérletében az avant garde forradalmi barrikádjait, nincs szó ezen a színpadon »új és soha nem volt értelmezésről, nincs szó mindenáron való anyagszerűen »modernkedés« mámoráról, nincs szó szimbolikus felmutatásról, még osztály- vagy politikai drámává sem kívánták »szublimálni« az örök emberi tragédiát, mindössze nagy vonalakban kívánták értelmezni a léleknek e birodalmát a modern színjátszás korszerű eszközeivel és felismerésével. Éles színek, határozott kontrasztok, félreérthetetlen hangsúlyok, — az impresszionizmus széles vonalait idéző felfogásban készítették el a színpadot.

A vezérkönyvet ifju Horváth István készítette öntudatosan, határozottan, merészen vállalva a felelősséget. Van ebben a munkában valami az öncélú rendező hatalmából, aki elsősorban és csakis a színpad határait és követelményeit nézi és csak azután állítja be ebbe az anyagba magát — a költőt. Ha úgy látja a színpad épületét, vállalja a »huzás«, összevonás, elhagyás, vagy felcserélés eshetőségeit, de színpadi érzéke, tudatossága, kidolgozott elképzelése vitathatatlan, elismerésreméltó, nem, kétségtelenül öntudatos és értékes. Minden merész bátorsága és öncélúsága, »rendezői centralizmusa« mellett is egy bizonyos: színpadra termett ember, akinek élete és egyénisége van a deszkákon, ma még bölcsészhallgatója a szegedi egyetemnek, de pályája, tehetsége és munkája a színpad felé kétségtelen.

A rendezői öncélúság ma láthatóan divatos és csábító. Meggyőződésünk szerint a rendező a színpad első dirigense, övé a hatalom és a felelősség, de mindezt csak a költő áhitatos megértésében és tiszteletében teljesítheti.

Ifju Horváth István vezérkönyve mindenképpen színpadi akciót követel, amely először Hamlet egyéni tragédiáját kívánta hangsúlyozni a sok shakespearei szövevény, melléktema, epizód elhagyásával. Kisebbség tömörre és tulpuritánná válhat így a shakespearei erdő, bár a színpad drámaibb, lüktetőbb akcióval lesz tán gazdagabb. A vezérkönyv tartalmaz néhány huzást, összevonást, amely nélkül szinte előadhatatlan a mai színpadon és játszási időben a tragédia, de elengedhetetlennek éreztük a színészek szavalójelentését, kihagyhatatlannak Hamlet lényegbevágó utasításait a színészeknek, azonképpen önkényesnek és kellően meg nem indokoltnak a nagy magánbeszéd kiemelését az építményből és talán a hatásosság kedvéért, kiteljesült fináléul a második felvonás végére való ragasztását.

Amennyiben megbolygató ez a shakespearei rendszerben, olyan egészségesnek bizonyult a negyedik felvonás huzása és úgy éreztük nem helytelen az a rendezői felfogás, amely kiküszöbölte a színpadi valóságból a Fartinbras-motívumot. Egykép hatásos, sőt színezésben költői a tragédia befejezése azzal, hogy Hamlet felvonszolja halálosan megsebzett testét az ismét tisztának

Husvétra jó bori

finom likőröket és pálinkaféléket legolcsóbban

Sándor Béla

italárúzetében szerezheti be, a főpostánál.

érett trónra, amelyet csak halálában érhetett el. Fehér fény zuhan rá a gondolat fejedelmére, talán az örökélet sugara ez — a többi néma csönd.

3.

A dramaturgiai felfogás és változtatás kétségtelenül merész, bár hatásosságát, Hamlet egyéni tragédiájának világosabb bemutatását nem lehet megtagadni tőle. Ebben a felfogásban épült meg a színpad, pompás és széles lépcsőrendszerben, amely nemcsak kiválóan alkalmas a színpadi mozgásokra, csoportok elhelyezésére, de értéke az is, hogy egyetlen színpadi építményen vonulhat végig az egész tragédia, törés, diszkrétetés és tagolás nélkül. Mindössze kissé mozgatlatatlannak és merevnek éreztük a lépcsőépítményt, különösen például a bástyafoknál, ahol a szellem az előtérbe szorul, vagy a temető-jelenet dinamikájánál. Eppen így a merevségnek kényszerűsége, hogy Hamlet nagy magánbeszéde a legtávolibb és legfelsőbb platóra kényszerült. Am a mozgalmas lépcsőrendszer fehér síkjai pompásan, architektonikus hatással érvényesülnek az egész színpadot befogó fekete háttérű függöny előtt. A fekete színnek ez a hangsúlyozott dinamikája, kontrasztban a lépcsők fehér felületével, a tragédia építési hangszerelését támogatja, de a fekete térben impresszionista villanásokkal is érvényesül a színes selymek, sokszínű kosztümök tarkabarka sokasága. A fekete tragédia színterén tarkabarka tömegek mozognak...

E színpadszerkezetben igen szerencsés és jól eső erdezői megoldás a hamis és anyagszerűtlen diszkrétetek és dekoratív elemek szinte teljes mellőzése, — mit is ér a legfényesebb diszkrét ott, ahol a shakespearei szavakból zsendül fel az ardennei erdő és Prospero bűvös szigete...

Es a modern játék iránya bizonyonnyal az, hogy kiküszöböljük játék és néző közül még a zenekari árkot is és a zenei elemek gépi uton és láthatatlanul — a technikai berendezések tökéletesedésével — jussanak el a zavartalan hatásban tartott nézőtérhez. A magánbeszédet fehér fényvel való hangsúlyozása, hathat bár kissé aláhuzottabban, de mégis a gondolati tartalom lényeges kiemelését jelenti. Néhány igen sikerült, sőt festői jelenet, csoportozat között is kitűnő elképzelés a színészek jelenetének szép pantomimikus megoldása. Egészében végül is: tehetséges, tudatos, friss és új színpadra való munka.

4.

Schlegel szerint »ez a csodálatos dráma az irrationális egyenetlekhez hasonlít, amelyekben egy mennyiség mindig ismeretlenül marad, megoldatlanul...« A megoldatlanból mit sem éreztünk a játékban, szép, friss, lelkes közös munka ez színpadi megoldásban és színészi munkában egyaránt. Ne keressük azt, mi volt meg és mi hiányzott Pethes gondolkodó és gondolkoztató, Odryki egyensúlyozott és tudatos, vagy éppen Moissi impulzív zeneiségű, egzaltációs Hamletjéből, itt az ifjuság nagy lelkesedése, forró álma és szívetindító lendülete vette hatalmába a színpadot, szuggesztív erővel. És a rajongó — nézőre is átható — lelkesedésben mégis mennyi kitűnő, tudatos, majdnem érett, sőt egy-egy csiszolt és kész alakítás! Szinte csodálatos ez az eredmény, mindenestre az ifju szívek lelkesedésének gyönyörű eredménye. És példamutatással szolgált a diákok Hamletje, előadása és hitvallása — a hivatásos színháznak.

Az élen Szász Károly nemcsak átgondolt és felépített, de megérett Hamletje, olykor már a színpadra termett tehetség biztos jeleivel és öntudatával. Mégha fiatalágában impulzív is a balsors fejedelmének ez a hangja, mégha olykor egy-egy mozdulat és attitűd közel is vinne az egzaltáció egy-egy jeléhez, pompás és figyelemreméltó ábrázolás, a beszédvonal és értelmezés, olykor árnyalás és játék színészen szép jeleivel. Egysége és ábrázolása: meglepő, tehetséges és túl az ifjuság szent hevületén, megragadó. Arany János szépséges zenéjét egyaránt szolgáltatta Tárnok Éva finom hangja, fehér, igézően dallamos beszédű halk és szép Oféliája, Sztachó Lajos markáns dikciója, kemény, a szenvedélyből gonosszá